

esim. eräiden taivutus- ja johto-opin ongelmien osalta, s. 62—64). Myös generatiivin syntaksin edut aiempaan, välittömiin muodostimiin perustuneen lauseopin käsittelyn rinnalla osoitetaan selvästi; sitä vastoin generatiivi fonologia ja semantiikka ovat jääneet liian vähälle. Psykolingvistiikkaa käsittelevässä luvussa on tarkasteltu lähinnä sitä, mitä ihmisen aivoissa ja hermostossa puhetilanteessa tapahtuu, sekä niitä seikkoja, jotka vaikeuttavat puhutun tai kirjoitetun kielen ymmärtämistä. Sen sijaan sellaisia keskeisiä ongelmia kuin lapsen kielenoppimistapahtumaa tai erilaisia afasiatapauksia ei ole käsitelty huolimatta niiden suuresta psykolingvistisesta merkityksestä. Matemaattis-kvantitatiivisia kielentutkimusta esittelevä luku on kirjan laajin (24 s.) ja sisältää mm. katsauksen informaatioteoriaan ja esimerkkejä kvantitatiivien menetelmien soveltamismahdollisuuksista (esim. »luettavuusindeksi» laadinnassa).

Teokseen liittyy luvuittain jäsennetty bibliografia, joka kiinnostaa suomalaista lukijaa etenkin siihen sisältyvien lukuisien ruotsinmaalaisiin tutkimuksiin viittaavien tietojen vuoksi. Myös muunmaalaiseen yleiskielitieteelliseen kirjallisuuteen on runsaahkosti viitteitä.

Heikki Paunonen

Esitys deskriptiivin kielentutkimuksen metodeista

H. A. GLEASON *An Introduction to Descriptive Linguistics*. Revised Edition. Holt, Rinehart and Winston Inc., New York 1969. 503 s.

H. A. Gleasonin teos on tarkoitettu ennen kaikkea oppikirjaksi ja kirjoitettu lähinnä amerikkalaista lukijakuntaa silmällä pitäen. Sen ensimmäinen laitos ilmestyi v. 1955, toinen, uudistettu laitos kuusi vuotta myöhemmin. Vuoden 1961 laitokseen kirjoittaja oli tehnyt merkittä-

viä lisäyksiä (teokseen oli lisätty mm. transformaatioteoriaa käsittelevä luku). Vuoden 1961 jälkeen teosta ei kuitenkaan ole (ainakaan englanninkielisessä asus- saan) uudistettu, vaan kaikki myöhemmät painokset (mm. nyt saatavissa oleva pehmeäkantinen painos) perustuvat vuoden 1961 laitokseen.

Gleasonin päätavoitteena on johdattaa lukija ymmärtämään kielen struktuuria ja oppimaan keinot sen kuvaamiseksi. Teoksen teoreettinen tausta perustuu amerikkalaiseen strukturalismiin, mutta se ei ole niinkään johdatus strukturalismin teoriaan kuin strukturaalien menetelmien soveltamiseen käytännössä kieltä analysoitaessa. Analyysimenetelmien merkityksen korostaminen on suoraa seurausta amerikkalaisen strukturalismin viime vaiheiden mekanistisuudesta ja nuivuudesta teoreettisempia ongelmia kohtaan; kielentutkimuksen (ja myös tutkijainkoulutuksen) päätavoitteena pidettiin kielenkuvauksessa tarpeellisten »keksimismenetelmien» (discovery procedures) kehittelyä. Gleasonin teoksessa keskeisellä sijalla ovat juuri tällaiset kielen fonologisen, morfologisen ja syntaktisen puolen kuvauksessa käytetyt keksimismenetelmät. Semantiikkaan Gleason ei kajoa; sulkihan amerikkalainen strukturalismi sen — lähinnä voimattomuuttaan — käsiteltävien kielenilmiöiden ulkopuolelle.

Teos on alkeisoppikirjaksi laajahko (503 s.); se käsittää 28 lukua sekä loppuun liitetyn kymmensivuisen bibliografian. Valtaosa luvuista käsittelee fonetiikkaa ja fonologiaa, morfologiaa sekä syntaksia. Näiden ohella on näkökulman laajentamiseksi erillisissä luvuissa tarkasteltu lisäksi viestintätapahtumaa ja informaatioteoriaa, maantieteellisiä ja sosiaalisia murteita sekä kielen muuttumista, kirjoitusjärjestelmiä ja kirjakieliä, kielitypologiaa ja tärkeimpiä kielikuntia. Päähuomio on kuitenkin kiinnitetty fonetiikkaan ja fonologiaan, joita käsitellään 11 luvussa. Myös morfologian kuvausongelmia on käsitelty laajasti (toisin kuin fonetiikan ja fonologian osalta Gleason on morfologian

osalta turvautunut etupäässä ei-englantilaiseen esimerkkiaineeseen; englantihan on morfologisessa suhteessa köyhäkö esimerkiksi). Syntaksia on tarkasteltu kahdesta näkökulmasta: välittömien muodostusten (immediate constituents) ja transformationalin kuvaustavan kannalta. Transformaatioteorian esittely perustuu lähinnä Chomskyn v. 1957 julkaisemaan *Syntactic Structures* -teokseen ja on jo vanhentunut.

Kun strukturalismin reaktioksi syntynyt generatiivin kieliopin teoria on pala palalta murtanut strukturalismin valtasemaa amerikkalaisessa kielentutkimuksessa, on samalla useat strukturalistien kehittämät käytännön kuvausmenetelmät voitu osoittaa yksipuolisiksi ja kielessä vallitsevia usein hyvinkin hienosyisiä yhteyksiä puutteellisesti vastaaviksi. Tämä on samalla merkinnyt mm. Gleasonin »Johdatuksen» auttamaton vanhenevista. Toisaalta transformationalistit eivät tähän mennessä ole kehittäneet strukturaaleja keksimismenetelmiä vastaavia metodeja, vaan perusyksikköiden valinta jää tutkijan intuition varaan. Tällöin tälle intuitiolle voivat usein olla avuksi strukturaalit segmentointi- ja luokittelumenetelmät. Tältä kannalta Gleasonin teos yhä on hyödyllinen, etenkin kun Gleason ei suinkaan ole puhdasoppisimpia ja mekanistisimpia strukturalisteja.

Vanhentuneisuuden ohella teoksen toinen, suomalaista lukijaa haittaava ja teoksen käyttöarvoa vähentävä seikka on sen amerikkalaisuus, joka ilmenee esimerkiksi aineksen valinnassa. Erityisesti fonetiikkaa ja fonologiaa käsittelevissä luvuissa on havaintomateriaalina käytetty lähes yksinomaan amerikanenglantia, mikä vaikeuttaa itse asian omaksumista.

Mikään koko nykyisen deskriptiivin kielentutkimuksen tavoitteet ja menetelmät esittelevä johdatusteos Gleasonin »Introduction» ei siis ole. Toisaalta se yksipuolisuudestaan ja puutteellisuudestaan huolimatta sisältää niin paljon tärkeää ja kestäväää alkeistietoa kielen fonologis-morfologisesta rakenteesta, että sitä

voi suositella tämänluonteisista kielen ongelmista kiinnostuneille, kuitenkin niin, että teoreettista taustatietoa hankitaan täydennykseksi samalla muualta (esimerkiksi tässä numerossa esiteltävästä John Lyonsin johdatusteoksesta).

Heikki Paunonen